

Historische Vereniging Oud-Beijerland

Verantwoording:

Het volgende stuk van **Ingen Visser** (lid van de toenmalige werkgroep “Kerk en Israël” van de Ontmoetingskerk/De Open Hof in Oud-Beijerland) hebben we kunnen achterhalen op een oude website die verdwenen is. Daar zijn we heel blij mee, want anders was dit verloren gegaan. Het is wel zo dat het stuk is gemaakt voor 2015. Uiteraard geplaatst met toestemming van zijn familie.

Historische Vereniging Oud-Beijerland, juni 2024

De Joodse gemeenschap in Oud-Beijerland

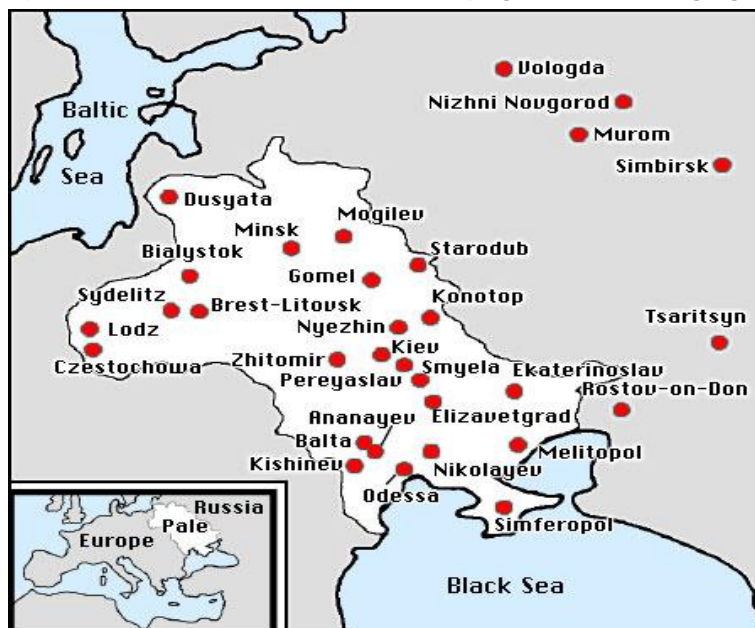

door Ingen Visser

Herkomst van de joden in Oud-Beijerland

In Nederland onderscheiden we twee groepen joden. Er is een Portugese groep, die uit Spanje en Portugal afkomstig is. Deze joden werden door Alva na de verovering van Portugal uit die landen verdreven. Zij vluchtten naar Antwerpen. Na de inneming van die stad door de Spanjaarden, gingen zij naar Amsterdam.

Er is ook een Duits-Poolse groep, die na de vervolgingen in Frankfurt na 1741 moest verhuizen. Ook vertrokken veel joden uit Rusland en Polen door de pogroms of vervolgingen naar het westen.

De joden uit Oud-Beijerland waren uit deze groep afkomstig. Zij stonden onder de Hoogduitse israëlitische Hoofdcommissie in Amsterdam en behoorden tot het ressort Rotterdam. Het bewijs dat ze tot de Duits-Poolse groep behoorden, was gemakkelijk te leveren.

Er was een tiental families waarvan de afstamming bekend was. Zo bleek onder meer dat Abraham den Hartog was geboren in Sleuninggen in Pruisen. Zijn vrouw, met wie hij in 1796 trouwde, was afkomstig uit Koblenz.

Philip Hartog werd in Poesenthal bij Hessen-Darmstad geboren. Marcus van Win kwam uit een klein plaatsje bij Frankfurt. Sara Philips was uit Selz in Silezie gevlucht.

Uit de lijst van huwelijken uit het begin van 1800 bleek, dat er veel contacten waren met het zuiden en oosten van ons land. Daar hadden de eerste vluchtelingen uit Polen en Zuid-Duitsland een woonplaats gevonden.

Er waren nog andere bewijzen aan te voeren. Allereerst de schrijfwijze van de namen, die afweek van de manier, waarop men in joodse kringen gewoon was om namen te spellen.

De joden uit Oud-Beijerland schreven bij voorbeeld Jom Kippoer naast Jom Kippoer (Grote Verzoendag), Geiro naast Gevre (stichting), Loelof naast Lulof (palmtak), Fronica naast Veronica, Francina of Vrouwtje.

De joden uit Oud-Beijerland wisten terdege, dat zij zich moeilijk in het Nederlands uitdrukten. Daarom werd de correspondentie met de Hoofdcommissie op 17 april 1817 opgedragen aan de godsdienstonderwijzer J. Koppels, die dit jaren heeft gedaan.

Bij Koninklijk Besluit van 6 mei 1817 werd de gewoonte om het verbasterde Hoogduits te onderwijzen afgeschaft, opdat de kinderen meer beschaving zouden leren. Het onderwijs mocht alleen in het Nederlands worden gegeven en met in het Hebreeuws of Duits-joods. Wel waren er enkele specifiek godsdienstige vakken, die in het Hebreeuws werden gegeven, maar in het algemeen was de voertaal op school het Nederlands.

De invloed van de Poolse afkomst van enige joden bleek uit een brief van 1 juli 1817 aan de Hoofdcommissie, waarin ouderling S. v.d. Berg uit Nieuw-Beijerland klaagde, dat er een Poolse Israëliet benoemd was tot onderwijzer door de heren S. Goudsmit en P. Koopman.

Die hadden dit geheel buiten medeweten van de andere leden van de synagoge gedaan. Het bleek later, dat deze Pool niet geliefd was. In enkele maanden liep het aantal leerlingen op school sterk terug. De man kon zich alleen in verbasterd Duits uitdrukken, wat door de Joodse gemeente niet werd gewaardeerd. S. v.d. Berg klaagde er ook over, dat men aan deze Pool weinig had, omdat hij door de Opperrabijn van Rotterdam onbevoegd was verklaard om als beesten-snijder of Sjochet op te treden. Men kon dus niet 'kauscher' slachten, iets waaraan de joden sterk hechtten. Daarom moest men een Sjochet uit Rotterdam halen. Bovendien waren er meer sollicitanten en was de benoeming niet noodzakelijk.

Gelukkig voor de opvoeding van de kinderen verdween deze onderwijzer al gauw.

De vraag wanneer de eerste joden zich in Oud-Beijerland hadden gevestigd, was niet gemakkelijk te beantwoorden. Van der Aa, die in zijn Aardrijkskundige woordenboek alle plaatsen in Nederland

in 1846 beschreef, meende dat dit in het midden van de achttiende eeuw was geweest, maar de bewijzen ontbraken.

De eerst aangekomen joden hadden blijkbaar onvoldoende middelen om een woning te kopen, want in de akten van overdracht na 1748 kwamen geen joodse namen voor. De eersten zullen wel een woning hebben gehuurd en langzaam aan hebben ook anderen zich bij hen gevoegd. Waren de eerste joden slager of handelaar, die met hun mars op stap gingen? Dat is niet meer na te gaan. Uit sommige beroepen, die joden later uitoefenden, zou men dit wel kunnen afleiden. De meesten werden in de bevolkingsboekhouding met koopman aangeduid. Maar of ze als “kastjesman” de boer opgingen, is niet gebleken.

Joodse Familienamen

Bij Keizerlijk Decreet van 20 juli 1808 werd bepaald, dat alle personen, die nog geen vaste familienaam hadden, deze binnen drie maanden moesten aannemen. Hoewel deze bepalingen met geheel werden opgevolgd, moesten de joden er toch voor 1812 toe overgaan, in verband met de invoering van de burgerlijke stand.

Op 31 december 1811 werden daarom de volgende familienamen aangenomen:

1. Goudsmit (voornaam Simon);
 2. van Koppels (voornaam Jozeph);
 3. Koopman (voornaam Philip);
 4. de Haas (voornaam Simon);
 5. Pinkhof (voornaam Salomon).
- (Uit: joods familie archief).

Daarmee kwam een eind aan namen als Jacob van David, Hartog van Philip, enz.

Onderling is deze gewoonte echter lang in stand gebleven. Ook bij de Hollandse namen was men er al lang toe overgegaan om van de namen als Jan Willemszoon of afgekort tot Jan Willemsz., de naam Willems als familienaam te beschouwen. De joden hadden echter ter onderscheiding van dezelfde namen vaak de plaats waar ze woonden toegevoegd. Zo ontstond uit de naam Meijer Strien de naam Meijer Zwarenstein uit Strijen. Wolf Klaaswaal werd Wolf Heijmans uit Klaaswaal, enz.

De lijst van alle personen die tot de Ring-Synagoge van Oud-Beijerland behoorden, werd in 1862 vernieuwd. De oude lijst ging hierna verloren. Voor genealogisch onderzoek leverde dit moeilijkheden op.

Beroepen

Uit de namenlijst van joodse inwoners van Oud-Beijerland, in het boekje "De joodse gemeenschap van Oud-Beijerland" is het interessant te lezen welke beroepen de joodse inwoners van Oud-Beijerland hadden. Het merkwaardige hierin is, dat dit een bijzonder grote verscheidenheid aan beroepen bevatte zoals:

Huidenzouter: Jozef van Delft, Salomon Boers, Pinas Boers, David Boers

Slager vleeshouwer: Abraham Rood, Simon Boers, Hartog Goudsmit, Abraham Hartog, Pina Levie Cats

Koopman: Salomon Boers, Jozeph Cohen, Benjamin Samuel van Dijk, Simon de Haas, Abraham Hartog, Jacob Hirsch

Kleermaker: Marcus Cohen

Sigarenmaker: Mozes David Contenheim, Hartog Meerlo

Lompenkoopman: Wolf Frenkel

Leerlooier: Simon Goudsmit, Philip Goudsmit, David Levie

Vernisstoker: Samuel Simon Goudsmit

Pettenmaker: Machiel van der Graaf, Simon Hano

Winkelier:	Juda Hollander, David Elias Cohen, Hartog Koopman, Meijer de Vries, Samuel Benjamin Wiener
Pruikenmaker:	Benjamin Christiaan de Jong
Naaister:	Leentje Davidson Jette Kanters
Manufacturier:	Jacques Schliecher Cohen, Meijer Koopman
Kassier:	Abraham Koopman
Onderwijzer:	Gerrit Schot, Levie Godschalk Wanefried
Bankier:	Abraham en Hartog Koopman
Metaalhandelaar:	Hessel Frenkel
Advocaat:	Elizabeth Van Den Berg
Kaarsenmaker:	Abraham Salomons van Lee
Horlogemaker:	Levie Eliazar Monach
Boekbinder:	Baer Munchweiler
Melkcontroleur:	Louis van Os
Koster:	Mozes de Haas
Godsdienstonderwijzer:	David Fortuin, Isaak Victor Leers, Heiman Frenkel, Meijer de Haas, Salomon Frank
Goudsmit:	Jacob Davidson
Dienstbode:	Grietje Haagens, Rebecca van Os, Kaatje Polak, Elisabeth Visser, Mietje de Vries
Broodbakkersknecht:	Simon de Haas
Boekhouder-Kassier:	Marcus Hamme
Horlogemaker:	Salomo Hano
Koopvrouw:	Mirjam Hollander, Elisabeth Isaaks, Betje Salomons
Vernisstoker:	Samuel Simon Goudsmit

In Oud-Beijerland troffen we veel slaggers aan. Sommigen waren alleen venters, ze slachtten zelf niet. Vaak gingen ze boeren af met hun vleeswaar. Dat was natuurlijk niet kosjer geslacht en kon worden verkocht aan niet-Israëlieten.

Kerkelijke huwelijksinzegening

In 1863 werden in het Huishoudelijk reglement enige bepalingen opgenomen om de orde tijdens een huwelijksinzegening te bewaren.

Zo werd bepaald, dat de plechtigheid meestal om half één 's middags zou plaats hebben. Bruid en bruidegom gingen dan naar de gemeentekamer bij de synagoge. Het burgerlijk huwelijk was al voltrokken. Na het middaggebed werden het bruidspaar met muziek ingehaald en naar de trouwhemel

of Goepo naast de Bimo (verhoogde gedeelte in de synagoge) geleid. Niemand van de aanwezigen mocht dan meer zijn plaats verlaten.

De rabbijn hield een korte toespraak. Bruid en bruidegom dronken dan uit één beker wijn, nadat de rabbijn een lof zeggende over de wijn en ook een lof zeggende ter ere van de Schepper had uitgesproken. Dan volgde de collecte voor de armen. Daarna zeiden enige kinderen samen met de voorgangers Psalm 19 op.

De bruidegom sprak dan een zin uit in het Hebreeuws, die vertaald ongeveer luidde: "Ziet bij zijt mij gewijd door deze ring, naar de Wet van Mozes en Israël". Daarna schoof hij een ring aan de vinger van de bruid.

Na het voorlezen van de huwelijksactie dronken bruid en bruidegom nogmaals uit dezelfde beker. De bruidegom trapte hierna het glas stuk.

De bedoeling er van was een verstoring teweeg te brengen in de hoogste menselijke vreugde. Sinds de verwoesting van de tempel in Jeruzalem kan geen enkele vreugde in Israël meer volmaakt zijn.

Tijdens een trouwplechtigheid zaten zowel mannen als vrouwen beneden in de synagoge. Na afloop er van verlieten de vrouwen eerst de synagoge en daarna de mannen. Men trok dan naar de feestzaal. Hoe men verder de dag doorbracht was naar eigen inzicht.

De joodse spijswetten

Zoals menigeen weet is het een gegeven dat een jood alleen vlees mocht eten dat "kosjer" geslacht was. Dat betekende dat de Sjochet of kerkelijk slachter het dier zonder verdoving moest slachten, zodat het bloed geheel uit het geslachte dier wegliep. Niet iedereen mocht als Sjochet optreden. Alleen zij, die hiervoor een kerkelijk examen hadden gedaan, kwamen in aanmerking. Geen jood zou vlees eten dat niet door zo'n persoon geslacht was. Het was dan niet "kascher" of 'kosjer", maar "treife"(verboden voedsel).

Het slachten gebeurde met een lang mes, waarbij in één snede de hals van het dier doorgesneden kon worden. Volgens de joodse spijswetten mochten alleen reine dieren gegeten worden. (zie Leviticus en Deuteronomium).

De Sjochet mocht voor zijn diensten een vast bedrag eisen.

Dit was in 1863:

- voor ieder beest boven het jaar	50 cent
- voor een kalf	30 cent
- voor een schaap	20 cent
- voor een geit	15 cent
- voor een kalkoen	10 cent
- voor een gans	10 cent
- voor een eend of kip	5 cent
- voor een duif of gevogelte	2½ cent

In de kerkelijke bepalingen over de Sjochet stond, dat als hij tevens onderwijzer was, hij onder schooltijd niet geroepen mocht worden om te slachten. Het onderwijs had voorrang.

In Oud-Beijerland troffen we veel slaggers aan. Sommigen waren alleen venters, ze slachtten zelf niet. Vaak gingen ze boeren af met hun vleeswaar. Dat was natuurlijk niet kosjer geslacht en worden verkocht aan niet-Israëlieten.

In verband met het slachten van vee en de verdere verwerking willen we er op wijzen dat Oud-Beijerland ook een leerlooier kenden. Blijkbaar was het beroep niet voldoende rendabel, want later lezen we alleen van een huidenzouter. Hij haalde overal de huiden op, zoutte ze in om bederf te voorkomen en verhandelde deze dan verder. Men vertelde ons nog, dat één van deze handelaars op zijn hondenkar onderweg steeds zong.

Ook was er een kaarsenmakerij waarin het vet verwerkt werd tot kaarsen. Ook dit bleek geen lucratief beroep zodat deze industrie uit Oud-Beijerland verdween. Voor kerkelijke doeleinden was deze kaarsenfabricage niet geschikt.

In de synagoge brandde men waskaarsen. Kaarsvet kon blijkbaar beter in de grote stad worden afgezet dan op een dorp. Ook de opkomst van petroleum voor de verlichting zal deze industrie geen goed hebben gedaan.

In het huisgezin golden vele spijswetten. Bij de opvoeding der meisjes werd hun dit goed geleerd. Elk joods gezin had twee soorten serviezen. Het ene werd gebruikt voor de vleesspijzen, het andere voor de melkspijzen. Tijdens een maaltijd zouden beiden niet tegelijk op tafel komen. Het eten van een maaltijd, waarin vlees was gebruikt, en pap of andere melkspijzen achteraan, was in een joods gezin niet mogelijk. Het was , het één of het ander.

Ook het afwassen gebeurde apart. Op het aanrecht had men een "vlees- en een "melkkant". Niemand zou zich in deze ook maar in het minste vergissen. Beide soorten serviezen werden apart opgeborgen.

Het gebruik van Paasbrood of matses was ook in Oud-Beijerland een vaste gewoonte. Deze matses werd geleverd door een aparte bakkerij in Amsterdam.

Onderwijs

Over het onderwijs op de Godsdienstige Israëlitische school kwamen we iets te weten uit een paar rapporten van de Israëlitische Schoolinspecteur S.J. Mulder uit Amsterdam, die de school enkele malen bezocht. Veel bezoeken kon hij niet afleggen, de afstand en het krappe reisgeld maakten dat onmogelijk. Hij reisde heel Nederland af en het was dus geen wonder dat hij pas na drie jaar in Oud-Beijerland terug kwam en toen de verschillen in het onderwijs duidelijk zag.

Het eerste rapport dateert van 1840. Hierin schrijft hij dat hij door een commissie uit het schoolbestuur in Rotterdam werd afgehaald, nadat hij zijn komst had aangekondigd.

De school in deze toestand bestond toen pas vier jaar. We konden niet nagaan of de vorige school alleen een godsdienstige school was, of dat er nu, sinds vier jaar, ook maatschappelijk onderwijs werd gegeven om de nodige subsidie te ontvangen.

Het schoollokaal was van de Gevre Eits Gajiem, dat het lokaal gratis ter beschikking stelde.

In zijn eerste rapport uit 1840 is de Inspecteur in het algemeen tevreden. De onderwijzer Levi Wanefried was student geweest op het Israëlitisch Seminarie in Amsterdam en haalde daar op 22 september 1834 de tweede rang.

Ook over het aantal leerlingen, 15 jongens en 16 meisjes, was hij tevreden. Oud-Beijerland telde in die tijd 3500 zielen, onder wie 165 joden. Dat $\frac{1}{5}$ van hen de school bezocht achtte hij een zeer gunstige omstandigheid. In grotere plaatsen was het percentage veel lager. Soms maar zes of zeven procent.

Dat hield natuurlijk verband met de leeftijdsopbouw; in de grotere plaatsen waren meer ouderen. Het schoollokaal, dat tevens als leeskamer van het gezelschap diende, maar daarvoor zelden werd gebruikt, vond hij tamelijk voldoende. Wel moesten de tafels en stoelen wat beter worden gerangschikt. De lichtinval vond hij echter slecht. De Manhigim (kerkbestuur) kon echter geen verbetering bekostigen, omdat de inkomsten te laag waren. Men hoopte op de hulp van het gouvernement.

Tijdens zijn bezoek had de Inspecteur een examen afgenomen ten overstaan van de Manhigim (kerkbestuur) en in tegenwoordigheid van de ouders. Dat examen bestond, wat het godsdienstig onderwijs betrof, dagelijks van zeven tot twaalf uur 's morgens werd lesgegeven uit spellen voor de laagste klas; lezen en vertalen der gebeden voor de middelste klas en voor de hoogste klas het vertalen van de Pentateuch, (de eerste 5 boeken uit het Oude Testament) de dagelijkse gebeden, de ritualia en de Bijbelse geschiedenis; en wat het maatschappelijk onderwijs betrof, dat van twee tot zes uur 's middags werd gegeven, spellen voor de laagste klas; lezen, schrijven en cijferen voor de middelste klas en voor de hoogste klas Nederlandse taal, schrijven, lezen en de beginselen van de vaderlandse geschiedenis. In de winter was er een avondschool. Die was er in de zomer niet, dus daarover vinden we geen rapport.

Hoewel het niveau van het onderwijs na vier jaar nog niet zo hoog was, was het in het algemeen voldoende. De ouders waren ook zeer tevreden.

Uit het rapport bleek ook, dat van de 31 leerlingen er 24 schoolgeld betaalden en 7 niet, omdat de ouders te arm waren. Na afloop van het examen was er een bespreking met de Manhigim (kerkbestuur), waarbij enkele verbeteringen werden voorgesteld.

Een tweede bezoek was drie jaar later, in juli 1843. Het rapport was veel minder opgewekt dan het eerste. Er stond onder meer in dat in mei 1842 de heer Wanefried naar Dordrecht was verhuisd en was opgevolgd door Meijer M. Roest, kwekeling van het Amsterdamse Seminarie.

Deze bezat als godsdienstonderwijzer het diploma van de middelste rang en als maatschappelijk onderwijzer dat van de derde rang. Deze Meijer M. Roest werd later wetenschappelijk medewerker en de man van de bibliotheek Rosenthalia in Amsterdam. Omdat het onderwijs er onder leiding van meester Roest niet op vooruit ging, was door de plaatselijke school-toezichthouder J. van Koppels een tweede onderwijzer benoemd. De keus was uit een voldoende aantal kandidaten gevallen op de heer G. Schot. Deze onderwijzer was 40 jaar en had het diploma van de derde rang, dat hij in 1839 had behaald. Bij het bezoek van de inspecteur was hij nog maar twee maanden in functie.

De toestand van het schoollokaal was niet verbeterd. De Inspecteur vond dat waar men nu een fraaie synagoge had, het wenselijk was dat men meer aandacht zou besteden aan de school. Het aantal leerlingen was 29, verdeeld in 17 jongens en 12 meisjes. Op de 145 joodse inwoners vond hij dat een zeer goede verhouding.

De godsdienstlessen werden nu gegeven van negen tot een uur 's morgens en de maatschappelijke van twee tot zes uur 's middags.

Het godsdienstig onderwijs mocht dan wat beter zijn dan het maatschappelijke, de Inspecteur vond het geheel erg onvoldoende. De achteruitgang van het onderwijs weet de Inspecteur aan de mindere werkzaamheid van de onderwijzers.

Ook nu was er na het examen een vergadering, waarbij de Inspecteur wees op de zaken die verbetering behoeften.

Na enige tijd scheen het onderwijs wat verbeterd te zijn. Het aantal kinderen nam iets toe.

Omdat het moeilijk werd beide onderwijzers te betalen, werd een regeling getroffen waarbij de godsdienstonderwijzer alleen spijs en drank zou genieten. De heer Schot ontving negen gulden per week.

Hoewel de school eerst 50 gulden en later 70 gulden per jaar subsidie kreeg van het rijk en eenzelfde bedrag voor de kerkelijke gemeente, was het schoolgeld voor menigeen hoog. Het steeg in drie jaar tijd van 16 tot 19 gulden per leerling. Toch stond in dit rapport dat er in die dagen geen Joodse leerlingen waren op de openbare school. Dat gebeurde pas toen de heer Leers zich in Oud-Beijerland vestigde.

Het was voor menig ouder een hele opoffering de kinderen onderwijs te laten volgen. Het schoolgeld van 32,5 cent per week lijkt wel laag, maar het betekende toch 18 gulden per jaar. Bij het nagaan van de namen van de kinderen, bleken er twee gezinnen te zijn met 5 en 6 schoolgaande kinderen. Dat betekende dus zo'n 100 gulden schoolgeld per jaar. Hoewel deze mensen tot de hoogst aangeslagenen behoorden, die voor de synagoge per jaar 45 gulden bijdroegen, moeten ze heel wat hebben verdiend om enkele jaren achtereen 150 gulden te kunnen betalen voor kerk en school. Een van hen stond te boek als textielhandelaar. Hij verdiende dus heel wat als lapjeskoopman. Toch bleef het een hele uitgave in een tijd, waarin elke halve cent dubbel omgekeerd moest worden. We stonden in 1843 aan het begin van een tijdperk van een algemene grote armoede, omdat jaren achtereen de aardappel oogst mislukte door het optreden van de aardappelziekte.

In het rapport van de Inspecteur stond, dat enkele meisjes 's avonds naar een breischool gingen. De jongens volgden geen ander onderwijs en gingen naar de avondschool, waar alleen Godsdienstonderwijs werd gegeven. De oudste leerling was 13 jaar. Dit kwam overeen met de leeftijd waarop een jongen Bar Mitswa (verantwoordelijk tegenover God om zich aan alle geboden en verboden te houden) werd en dan zijn kennis van de Pentateuch (de eerste vijf boeken van het Oude Testament) etc. voleindigd had. De Inspecteur vermeldde, dat er in de hoogste klas vijf zeer goede leerlingen waren. Een van hen deed later zelfs examen voor godsdienstonderwijzer.

Ramen in het Oude Raadhuis

In 1938 en 1939 is het Oude Raadhuis van Oud-Beijerland gerestaureerd.

Het raadhuis kreeg een ander, meer origineel uiterlijk en ook de ramen werden vervangen door gebrandschilderde ramen. Deze ramen werden veelal geschonken door diverse instellingen.

Een raam is geschonken door de Joodse gemeenschap.

Het stelt de Davidster voor met de Menorah, de zevenarmige kandelaar.

Recht onderin het raam staat:

Met dit onderschrift wordt bevestigd dat het raam geschonken is door de Nederlands Israëlitische Gemeenschap van Oud-Beijerland.

Een tweede raam is geschonken door de heer Hartog Koopman, de eigenaar van de Bank van Koopman.

Dit raam bevat veel symboliek.

Het verwijst naar het geldwezen door de gevleugelde weegschaal daar vroeger de geldwisselaars het geld wogen. Tevens is een zuil zichtbaar als symbool voor betrouwbaarheid met het jaartal 1887, het jaar waarop met de bank begonnen werd.

De Lommerd

(Uit Vervlogen Dagen van K. Siderius uitgegeven door N.V. v/h Fa W.Hoogwerf Azn 1967)

De lommerd is altijd een instelling geweest, die zich op de achtergrond hield, zijn bedrijf in stilte uitoefende. Wie er zijn povere bezitting naar toebrecht, omdat hij in grote geldverlegenheid verkeerde, wilde het in de regel voor een ander niet weten.

Kledingstukken, gouden en zilveren ringen, horloges, paraplu's, naaimachines, kortom alles wat tilbaar was en enige waarde vertegenwoordigde, werd in pand gegeven om voor een week, veertien dagen of langer uit-de-brand te wezen.

Dan werd het pand weer ingelost tegen bijbetaling van een zeker percentage rente in de week. Wat na een jaar en zes weken niet teruggehaald was, werd verkocht. Zulk een verkoping werd tweemaal per jaar gehouden. Wat naar de mening van de pandhuishouder niet genoeg geld opbracht, bleef liggen tot een volgende verkoping of werd ondershands verkocht.

Op het huis staat PARTBANK van LEENING (rond 1900)

Eerst was de lommerd gevestigd aan de West-Voorstraat 8, later aan de Oostdijk.

Op 21 maart 1806 verzocht Baruch Meijer, koopman en wonende alhier, aan het gemeentebestuur een Bank van Lening te vestigen, zoals die kort tevoren ook te Heenvliet en 's-Graven-deel opgericht waren.

De houder van de Bank van Lening was natuurlijk aan een reglement gebonden.

Volgens dat van 1819 mocht hij van iedere daalder tot beneden de 100 gulden per week $\frac{5}{8}$ cent rente rekenen, dat is ongeveer 20 % per jaar van iedere daalder, boven dat bedrag $\frac{5}{16}$ cent, dat is ongeveer 10 % per jaar en binnen de 14 maanden mocht een pand niet publiek verkocht worden.

In Nieuw-Beijerland had het dorpsbestuur zonder hogere goedkeuring een Bank van Lening opgericht, waar die te Oud-Beijerland schade van ondervond en waar tegen schout en gemeenteraad dus hun bezwaar indienden.

Op 6 februari 1840 hield Levie van den Berg een publieke verkoping van verlopen panden: een ketel ging voor 1,20 gulden, een lap Amersfort stof 1,20 gulden, een blauw katoenen kleedje 50 cent, een linnen kussensloop 30 cent, een paarse rok 70 cent, een kinderdeken 50 cent, een beddenlaken 40 cent, een lakense broek 1,90 gulden, een zwarte rok 2,40 gulden, een zilveren

doosje 1,00 gulden, een zilveren horloge 2,70 gulden, een paar gouden krullen 16,50 gulden enz. In totaal 146,50 gulden.

Pandhuis in Den Haag door Vincent van Gogh.

In 1859 kocht Korstiaan Schipper bij zo'n gelegenheid een wollen hemd voor 65 cent. Pieter de Zwart een witte hemdrok voor 50 cent, Jan Sluijmer twee tafellakens voor 20 cent, Jan Schipper een kantoenen jak voor 29 cent, Cornelis Meinster een schoudermantel voor 60 cent. Kledingstukken werden op 75%, gouden en zilveren voorwerpen op 80% van de geschatte waarde beleend.

In 1818 pachtten Levie van den Berg en Mozes Goudsmit het recht om de Bank van Lening te houden voor de tijd van zes jaar voor 110,- gulden per jaar. In 1862 werd Levie van de Berg pachter voor 100,- gulden per jaar. Jacob Koopman en Salomon Koopman waren zijn borgen. Dat was blijkbaar te veel. In 1886 besloot de gemeenteraad, dat het contract nog voor een jaar gecontinueerd zou worden. Die termijn is later blijkbaar verlengd, want in 1888 zag Jacob Koopman van de verdere pacht af en werd Leendert van den Berg zijn opvolger tegen 65,- gulden per jaar. En als bijzonderheid wordt er bij vermeld, dat diens grootvader ruim 50 jaar pachter is geweest. De laatste pachter van de Bank van Lening was Nathan van den Berg aan de Oostdijk. Op 1893 werd de bank opgeheven.

Uit die tijd van armoede en drankmisbruik dagtekent ook nog het rijmpje:

*De drinker gaat naar 't pandjeshuis,
De tappers worden dik en vet,
De drinkers worden mager;
De taper naar de slager.*

Interieur

Algemeen

Net als in elke synagoge in deze streken was in Oud-Beijerland de Heilige Boekenkast, ook wel Heilige Arke of Ark des Verbonds genaamd, tegen de oostmuur (dat is de richting van Jeruzalem) aangebracht. In Oud-Beijerland en ook in vele andere gemeenten noemde men deze kast het Heigel (afgeleid van het Hebreeuwse Heichal, dat tempel betekent).

In deze kast werden de Thorarollen (ook Sifré Thora, meervoud van Sefer Thora, genoemd) bewaard.

Voor de Heilige Arke bevond zich een voorhangsel. De zorg voor het ophangen van dit voorhangsel, evenals trouwens voor het neerleggen, schoon- en heelhouden van alle kleedjes die op bepaalde Sabbathdagen of feestdagen werden gebruikt, berustte bij de koster.

In het midden van de synagoge was een verhoogd platform, de Bima, waarop een lessenaar stond om de Thorarollen op te leggen wanneer daaruit werd gelezen.

Tussen de Bima en de Heilige Arke bevond zich een lessenaar waaraan de voorganger stond tijdens het gebed. De zitplaatsen voor de mannen bevonden zich aan de zijkanten van de synagoge en achter de Bima. Die voor de vrouwen waren op een galerij achterin de synagoge, afgescheiden van de zitplaatsen van de mannen, zoals dat in synagogen gebruikelijk was.

De Thorarollen

Thora betekent eigenlijk “leer”; hij bestaat uit de Vijf Boeken van Mozes, ofwel de Pentateuch. Thorarollen bestaan uit opgerold perkament, waarop de Thora met de hand is geschreven. Aan beide uiteinden van elke Thorarol was een houten staaf met een mooi bewerkte punt van fijn hout of van zilver aangebracht.

Boven op de staven stonden siertorens of een kroon, eveneens van zilver.

Om de rol was een dunne langwerpige doek (mappa) gewikkeld, zodat men het perkament niet met de hand kon aanraken. Het geheel was gewikkeld in een manteltje, versierd met een brede band of wimpel. Daarover lag een zilveren ketting met een plaatje, waarop de woorden Kether Thora (Kroon der Wet), Kodesh Lejaweh (den Heere geheiligd) of dergelijke waren gegraveerd.

Naast deze plaat hing een handje (Jad) waarmee diegene die uit de Thora voorlas (meestal de voorganger) woord voor woord de tekst aanwees.

Aanraken met de handen was verboden.

In art. 20 van het Huishoudelijk Reglement stond het uitdrukkelijke voorschrift voor de koster dat er een kan met water gereed moest staan om de handen te wassen, eer men er toe overging de Wetsrol voor de dag te halen. Een door ouderdom of beschadiging onbruikbaar geworden rol mocht niet worden vernietigd, maar moest worden bewaard. Daarom bevatte de Ark veel rollen. Zoals in elke gemeente van enige omvang had men ook in Oud-Beijerland meer dan één voor gebruik geschikte Thorarol, wat bij voorbeeld blijkt uit art. 83 van het Huishoudelijk Reglement. Hierin stond dat een Seifer Thora alleen met goedkeuring van het dagelijks bestuur van de synagoge kon worden uitgeleend.

Het bezit van een fraai versierd Seifer Thora getuigde van rijkdom van de gever.

In 1838 gaf Meijer, zoon van Samuel de Vries, een nieuwe Thorarol. Ter gelegenheid hiervan maakte Opperrabbin Menachem Löwenstam een inwijdingslied.

De dienst in de synagoge.

De joodse godsdienst kent drie bidstonden per dag; het avond- ochtend- en middaggebed, die bij voldoende deelname (minjan, d.w.z. ten minste 10 mannen boven 13 jaar) in de synagoge kunnen worden gehouden.

In kleine gemeenten, zoals Oud-Beijerland, vonden de synagogediensten alleen plaats op vrijdagavond (wanneer de Sabbath begint), zaterdagochtend, zaterdagmiddag en zaterdagavond bij het eindigen van de Sabbath.

Het voornaamste doel van alle diensten is het zeggen van het "achttien gebed" (Sjemoneh Eseré), een verzameling van 18 lofzeggingen.

Op Sabbath en feestdagen worden de middelste 12 lofzeggingen vervangen door een kleiner aantal en worden andere gebeden ingelast.

's Morgens en 's avonds wordt bovendien het Sjema, luidende "Hoor Israel, de Eeuwige onze God, de Eeuwige is enig", gezegd. Het geheel wordt omkleed met het zeggen van andere gedeelten uit de Bijbel, zoals psalmen en gebeden die in de na-bijbelse tijd zijn ontstaan.

Op Sabbathmorgen wordt uit de Thora de afdeling van de week gelezen, waarbij men in een jaar de gehele Thora uitleest en weer opnieuw begint. Bij de lezing werden de gemeenteleden bij toerbeurt opgeroepen en nadat zij de lofzegging over het ontvangen van de Thora hadden uitgesproken, werd de lezing zelf door de Voorganger uitgevoerd.

Het was mogelijk dat iemand een herinneringsgebed (Kaddisch) uitsprak op de verjaardag van het overlijden van zijn ouders. Aan dit Kaddisch zeggen werden bepaalde eisen gesteld. Men moest zich hiervoor tijdig bij de koster melden, opdat men op de voorafgaande Sabbath kon worden opgeroepen. Het Kaddisch zeggen zelf moest op de verjaardag van het overlijden van de ouder gebeuren. Ook verder golden voor het oproepen zekere regels. Bij voorrang was dit het recht van de bruidegom of zijn vader op de Sabbath voorafgaande aan de kerkelijke inzegening. In art. 75 van het Huishoudelijk Reglement werd de volgorde van hen die recht hadden opgeroepen te worden, geregeld.

Zitplaatsen.

De zitplaatsen werden eenmaal per jaar bij opbod verhuurd. Niemand mocht meer plaatsen huren dan er gezinsleden waren boven de 14 jaar. Ook de vrouwenzitplaatsen op de galerij werden apart verhuurd.

De orde in de synagoge.

Men zegt wel eens, als er in een vergadering wanorde heerst, dat het "wel een jodenkerk leek". Vermoedelijk is deze uitdrukking ontstaan, doordat buitenstaanders de gang van zaken in het Hebreeuws niet konden volgen en zij te weinig van de gang van zaken tijdens de dienst af wisten. We moeten er echter aan denken, dat de synagoge van oudsher een andere plaats innam dan de kerken van andere geloofsgemeenschappen. De synagoge was de plaats van ontmoeting. Daar zag men elkaar en daar werden allerlei zaken met elkaar besproken. Niet alleen godsdienstige, maar ook wereldse. Voor buitenstaanders leek het dan wel een hele warboel, maar voor de Joden was het de gewoonste zaak van de wereld. Het hoorde bij de ontmoeting.

Een heel belangrijke bepaling was bij voorbeeld om behoorlijk gekleed in de synagoge te verschijnen. Niet met een pet of muts, maar met een hoed.

Oud-Beijerland had niet voor niets een pettenmaker voor de algemene volksdracht. Maar deze dracht gold niet voor hen, die ter synagoge gingen. Die dienden zich te vertonen met de hoge zijden of anders met een slappe zwarte hoed. Verder diende men zich rustig naar zijn plaats te begeven; niet naar elkaar te trappen of onverwachts een been uit te steken zodat een ander zou vallen en zo "zijn gezicht" verloor. Elke minachting voor elkaar moest achterwege blijven. Spuwen was verboden. Daaruit sprak immers de grootste minachting voor de ander. Een synagoge was een "huis des Gebeds". Ook het met de Voorzanger meespreken werd beschouwd als ordeverstoring. Daarom mochten kinderen beneden de vier jaar niet mee. Zij verstoorden immers zo gemakkelijk de orde. Dat de bepalingen van orde er niet voor niets waren, blijkt wel uit de later opgenomen wijzigingen van het Huishoudelijk Reglement op het punt van orde.

Verwikkelingen.

Begin 1857 bedankte M. de Vries als Manhigim-voorzitter (de Manhigim vormden het bestuur van de synagoge). Enkele personen onder leiding van L. v.d. Berg wilden hem niet meer als voorzitter erkennen. De Vries had jaar in jaar uit het ambt bekleed. Men had hem juist gekozen, omdat hij zoveel voor kerk en school over had. In dit jaar wilde men echter eens een ander hebben. De Vries werd als te behoudend beschouwd. Elke kleine verandering hield hij zo lang mogelijk tegen. Alles moest bij het oude blijven. Een poging om een zangkoortje op te richten dat eigen joodse liederen zou kunnen zingen, kon geen genade vinden in zijn ogen. De tegenstand tegen zijn herbenoeming openbaarde zich door de afscheiding van L. v.d. Berg en zijn vier zonen met hun gezinnen. De Vries beklaagde zich hierover bij de Israëlitische Hoofdcommissie. Deze liet een onderzoek instellen. Na veel besprekingen tussen kerkbestuur en L. v.d. Berg c.s., werden de geschillen uit de weg geruimd. Van den Berg en P. Goudsmit werden als notabelen benoemd. De alleenheerschappij van M. de Vries was gebroken.

Op 9 augustus 1863 zond het kerkbestuur van de Ring-Synagoge van Oud-Beijerland een bericht aan het Israëlitisch Hoofdbestuur waaruit bleek, dat na een stemming in het bestuur waren gekozen:

S. Goudsmit, voorzitter; H. Kooiman, penningmeester; S. v.d. Berg Lzn; S.M. Cohen; S. Boers.

Ook op het financiële vlak waren er tegenstellingen geweest. Welke dat waren komt uit de briefwisseling hierover niet naar voren. Wel blijkt dat de uitgetreden voor dat jaar slechts de helft van de normale bijdrage behoeften te betalen. Ze waren immers in die tijd geen lid geweest. Hoewel men alles deed om de synagoge tot bloei te brengen, lukte dat niet. Verscheidene kerkleden verhuisden in die tijd naar andere plaatsen en dat bracht een flinke vermindering van de draagkracht van de synagoge met zich mee.

Op 26 oktober 1863 werd een brief geschreven aan het Israëlitisch Hoofdbestuur waaruit deze vermindering van draagkracht bleek. "De Kerkenraad van de Israëlitische Ring-Synagoge te Oud-Beijerland hebben bij het onderzoek van der begroting voor 1864 raadzaam

geoordeeld alle mogelijke bezuiniging in het werk te stellen te einde de inkomsten met de uitgaven op een gelijk dragende lijn te brengen.

Aangezien de gemeente alhier door vertrek van verscheidene leden als anderszins aanmerkelijk met hare inkomsten zijn verminderd, dientengevolge is het raadzaam geoordeeld de jaarlijkse uitkering ten behoeve de Kolonie van Weldadigheid mede te verminderen en daarom beraamd en beschikbaar gesteld in plaats van f. 5,— jaarlijks f. 2,50 over welk bedrag in 1864 kan worden gedisponeerd. S. v.d. Berg, voorzitter; J. v. Leer, secretaris.”

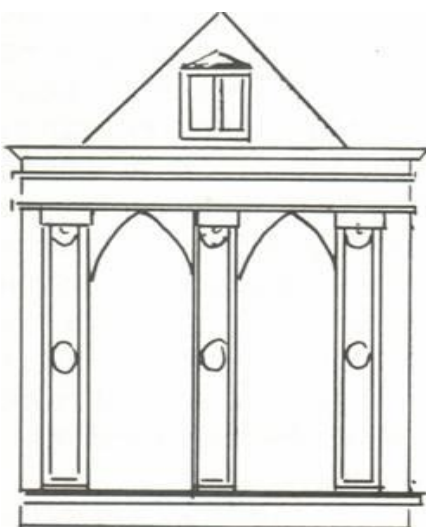
De Gevre of Gevrah

(Het woord Gevre betekent Begrafenisonderneming)

In 1832 keurde het Ministerie voor de zaken van de Eredienst het goed dat de joodse gemeenschap in Oud-Beijerland ten behoeve van de kerkelijke gemeente een huis kocht, grenzend aan de synagoge. Al drie jaar eerder was daartoe gelegenheid geweest, maar door grilligheid van 10 leden was dat aanbod toen afgewezen.

In 1832 kwam er echter een nieuw kerkbestuur en dat had de plannen met voortvarendheid weer ter hand genomen. Nu keurde de joodse gemeente het plan wel goed. Het was dan ook noodzakelijk dat men over een apart gebouw voor allerlei doeleinden beschikte.

Waarom was dat zo noodzakelijk? Voor die tijd werden de lijken van mensen van buiten Oud-Beijerland, die op het kerkhof daar moesten worden begraven, naar het huis van de koster S. Goudsmid gebracht. In dat huis waren echter maar twee kamers, waarvan de ene als godsdienstig bad lokaal werd gebruikt en de andere als vergaderkamer. In deze vergaderkamer werd het lijk dan neergezet. Dat was zeer ongewenst, vooral als er iemand aan een besmettelijke ziekte was overleden. Bovendien woonden (!) de koster met zijn vrouw en zes kinderen daarin. Het nieuwe kerkbestuur besloot aan die ongewenste toestand een einde te maken. In die tijd was er al sprake van de stichting van een godsdienstige joodse school. Het nieuwe gebouw zou daarvoor kunnen dienen.

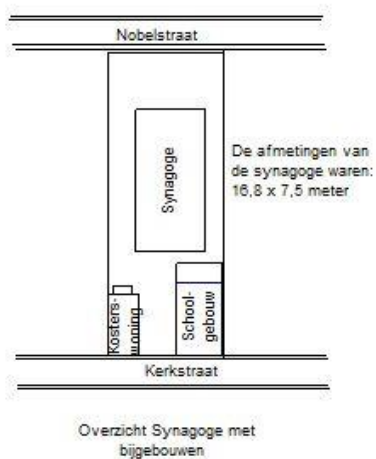
vooraanzicht

Om het een en ander te kunnen verwezenlijken, ging men over tot oprichting van een pieus gesticht (dat is een stichting met een godvruchtig doel), met de naam Eits Gajiem. Alle leden stemden voor, behalve de koster en zijn vrouw. Zijn vier stemgerechtigde kinderen stemden echter wel voor. De koster en zijn vrouw wilden ook geen lid worden van de Gevre, hoewel dat slechts 5 cent per week aan contributie kostte.

zijaanzicht

In de onderstaande plattegrond is de locatie van de gebouwen zichtbaar.

Nadat alles gereed was gemaakt, ontstonden de moeilijkheden. Op zeker ogenblik werd een lijk van buiten Oud-Beijerland gebracht om op de joodse begraafplaats te worden begraven. De

regent van het pieus gesticht verzocht de kostersvrouw vriendelijk zich te onthouden van wat ieder als plicht tegenover een dode beschouwde: het vervaardigen van het doodskleed; zij was immers geen lid van de Gevre.

Zij ging toch helpen, zodat de regent van de Gevre het haar moest verbieden. Boos liep ze uit het gebouw weg; haar man diende daarna een klacht in bij de Hoofdcommissie. Het kerkbestuur verdedigde zich uitvoerig. De koster en zijn vrouw werden in het ongelijk gesteld. Ze besloten nu ook lid te worden van de Gevre.

De geringe contributie bleek te laag te zijn om de Gevre in stand te houden. In overleg met het bestuur werd besloten in de synagoge op maandag en donderdag een collecte voor de Gevre te houden. Toch hielp dit weinig, zodat er zelfs al in 1843 sprake was van de opheffing van de stichting. Na verloop van tijd ontstonden er weer verwickelingen waardoor het Israëlitisch Kerkbestuur zich genoodzaakt zag op te treden.

Uit een brief van 16 juli 1863 aan het Israëlitisch Hoofdbestuur bleek dat het Israëlitisch Kerkbestuur zich in het belang van de goede orde genoodzaakt zag proces-verbaal op te maken tegen Mozes Hijmans, Hartog Hijmans en Jacob Hijmans, die zich per brief van 30 december 1861 van de gemeente hadden afgescheiden. Zij hadden zich echter bij gelegenheid van een begrafenis achter het lijk begeven en op de begraafplaats hadden ze alle ceremoniën waargenomen. Het kerkbestuur had hen schriftelijk gewaarschuwd in het vervolg geen ceremoniën meer bij te wonen en er aan toegevoegd dat zij niet meer werden toegelaten op de begraafplaats. Op 30 juni 1865 overleed hun zuster. Bij de teraardebestelling had de koster in opdracht van het kerkbestuur de beklagden mondeling gewaarschuwd om zich van alle ceremoniën te onthouden en niet op de begraafplaats te komen. Zij stoorden zich echter nergens aan. Aan de poort van de begraafplaats had de politie hen gelast weg te blijven. Ook daaraan gaven zij geen gehoor en zij kwamen er toch op. Daarop werd een klacht ingediend bij de officier van justitie in Dordrecht.

Aan het Hoofdbestuur werden de volgende vragen gesteld:

1. Zijn er termen aanwezig om een bezoek aan de begraafplaats strafbaar te stellen, daar de begraafplaats eigendom is van de Israëlitische gemeente?
2. Heeft het kerkbestuur het recht om afgescheidenen door de politie of de koster te laten weren?

Het antwoord van het Hoofdbestuur luidde dat de Kantonrechter in Oud-Beijerland het recht had afgescheidenen te weigeren, desnoods door het invoeren van de hulp van de politie. Van het doel om het gebouw tevens te gebruiken voor de bestudering van de godsdienstige boeken en om het avondgebed erin te houden, was in al die jaren weinig terecht gekomen. Veel leden bedankten daarom. Wel wilde men tegen betaling gebruik blijven maken van het godsdienstig bad. Na veel geschrijf en gewrijf werd de zaak toch opgelost. Er werd een bijgebouw gezet op het terrein aan de Kerkstraatzijde, rechts van de ingang naar de synagoge. Links stond de kosterwoning.

Op de achtergrond is het eerder genoemde gebouw te zien met de zuilen aan de linkerkant van de foto.

Kidoesjbeker

Een zilveren kidoesjbeker, die in 1889 aan Hartog (Zwi Uri) Koopman - aangeboden ter gelegenheid van zijn tachtigste verjaardag – werd in 2008 door de Stichting Nederlands Kunstbezit aan de gemeente Oud Beijerland uitgeleend voor een expositie n.a.v. een verschenen boek van Alie van den Berg over de Joden in Oud-Beijerland. Daarna is hij naar de familie Koopman in Heemstede gegaan.

Hartog Koopman, beheerder van de plaatselijke Bank van Koopman, was tot zijn overlijden in 1892 een prominent lid van de Joodse gemeente Oud-Beijerland.

Kidoesj

De term kidoesj betekent letterlijk heiliging. In meer specifieke zin wordt met kidoesj de zegening aangeduid, die bij het begin en bij de afsluiting van de sjabbat, feestdagen en plechtigheden uitgesproken wordt over een glas of beker wijn.

HET GODSDIENSTIG BAD

In 1835 werd het kerkelijk bad gebouwd door Aart Pijl. Dit bad maakte deel uit van het Gevre-gebouw. Voor die tijd was het ten huize van de koster. Als we ons afvragen of de joden zoveel zindelijker waren dan de doorsnee Nederlander, moeten we verwijzen naar de bepalingen over de

reiniging in Leviticus en Deuteronomium. In deze boeken vinden we de instelling van deze wetten door God voor Zijn afgezonderd volk.

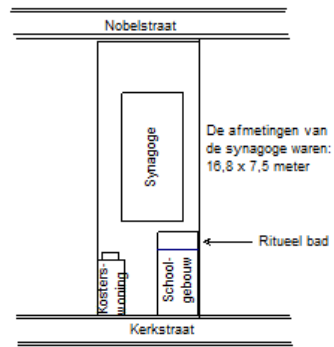
Wie naar het godsdienstig bad ging, had zich thuis eerst goed gewassen. Het godsdienstig bad was niet bestemd voor de lichamelijke reiniging, maar voor de geestelijke. Alleen door de totale onderdompeling, zodat geen puntje van het lichaam boven water bleef, was men geheel rein. Bij de vrouwen zag de badvrouw er op toe, dat men zich geheel onderdompelde. Bij de mannen was dit de taak van de voorganger.

Het badgebouw moest ook van binnen goed schoon zijn. Daar moest ook de grootste zindelijkheid heersen, als voorbeeld voor de geestelijke reinheid. Daarom stelde men een aparte badvrouw aan. Zo mogelijk was dit dezelfde als de kerkschoonmaakster. Deze badvrouw moest tegen een vergoeding van een gulden een warm bad maken. Wie een koud bad gebruikte, betaalde 30 cent. Onvermogens betaalden voor een koud bad niets, voor een warm bad slechts 60 cent. Alle stookkosten en andere kosten moest de badvrouw uit deze inkomsten halen. Wat er overbleef was voor haar.

Op Nieuwjaarsdag en Grote Verzoendag moest het bad enige uren achtereen van twaalf tot drie uur gebruikt kunnen worden, zowel door mannen als door vrouwen. Op andere dagen moest men het gebruik van het bad ten minste zes uur van te voren aanvragen.

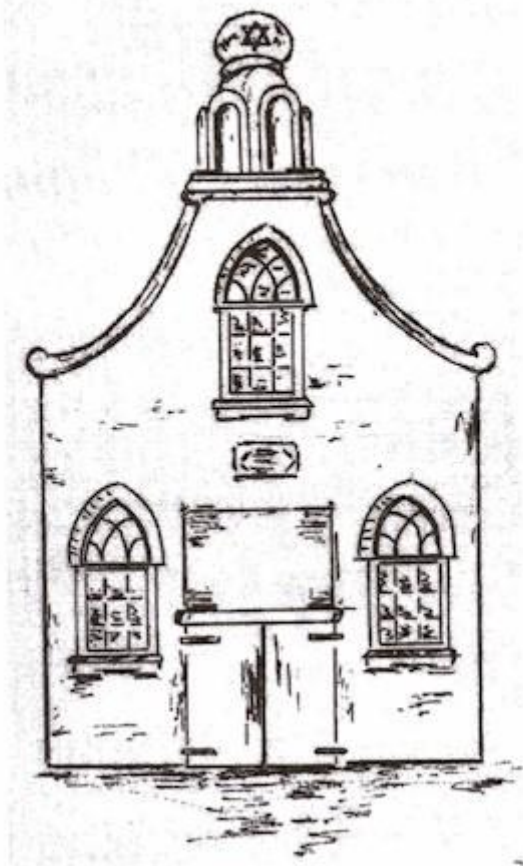
Wilden mannen en vrouwen op dezelfde tijd het bad gebruiken, dan ging de aanvraag van de vrouw voor die van de man.

De locatie van het ritueel bad is in de onderstaande tekening te zien:

Overzicht Synagoge met bijgebouwen

VOORMALIGE SYNAGOGE WERD SCHOOLGEBOUW

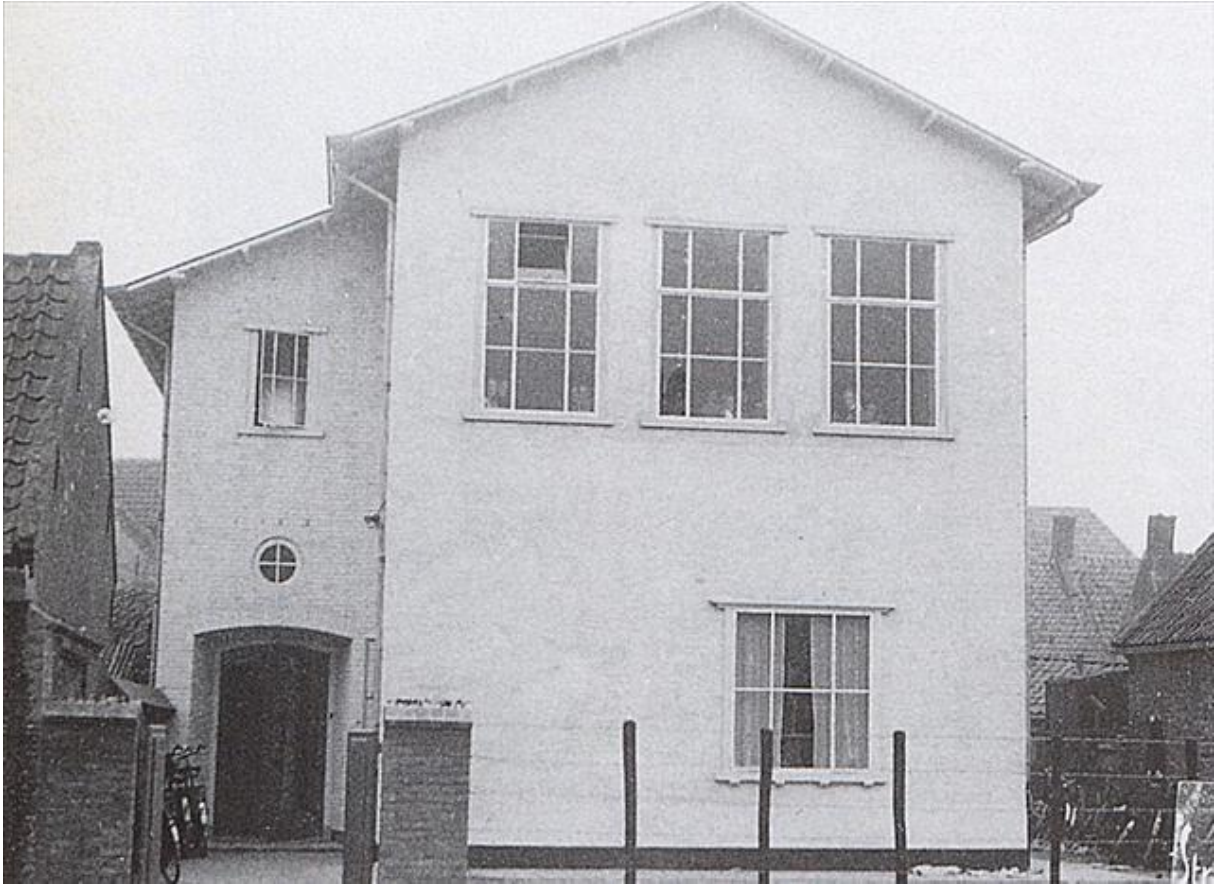

Het bestuur van de stichting Christelijke Nijverheidsschool voor Meisjes in de Hoeksche Waard kocht in 1948 van de Nederlands Israëlitische Gemeente in Rotterdam het kerkgebouw, de school en het woonhuis, gelegen aan de Kerkstraat 34, 36 en 38 voor de prijs van 7.200 gulden.

Van de synagoge gebruikte men enkele muren of gedeelten hiervan voor het nieuwe schoolgebouw. Het bijgebouw werd verbouwd en ingericht als strijk- en tekenlokaal.

Alles was klaar op 1 september 1949. De ingang is aan de Nobelstraat gekomen in plaats van aan de Kerkstraat.

Al spoedig bleek dat dit gebouw te klein was. Er moest tot uitbreiding worden overgegaan. Daarvoor kocht men de woonhuizen aan de Kerkstraat 32, 40 en 42 en aan de Nobelstraat de nummers 13, 15 en 17. In 1952 - 1953 is men zover, dat het bijgebouw en de woningen konden worden afgebroken en de nieuwbouw kon beginnen. In 1954 werd de nieuwe vleugel in gebruik genomen. In 1959 werden nog twee lokalen toegevoegd en in 1976 was de laatste verbouwing.

In 1985 werd het gebouw door fusie onderdeel van de Scholengemeenschap voor Beroepsonderwijs Hoeksche Waard in Oud-Beijerland. In 1994 werd het schoolgebouw afgebroken.

Wegvoering

Uit het kerkelijk magazine "De Invalshoek" april 2008.

Interviewer: Marlijn Stoter.

Ooggetuige Arie Duifhuizen

Arie Duifhuizen was 19 jaar toen de oorlog uitbrak. Hij was in die tijd al enige jaren bevriend met Elias Rood, zoon van slager Rood. De slagerij was gevestigd aan de Molendijk, waar nu visspeciaalzaak "Aan de Kant" is gevestigd.

Elias woonde samen met zijn ouders en zus, Vrouwtje Sara, in de volksmond Froukje genoemd, achter de winkel. Het gezin was niet orthodox Joods, er werd wel iets gedaan aan de Joodse feestdagen en de sabbat, maar niet strikt. Elias was een vrolijke, opgeruimde jongen, een echte grapjas. Arie heeft een aantal foto's van hem. Een lachende jongen met zwart krulhaar en een sigaret in zijn mond. Hij straalt een jongensachtige bravoure uit, vol levenslust.

Samen met een andere vriend, Cees Leeuwenhoek, kwam het drietal op zaterdag en zondag bij elkaar. Zij gingen dan "dijken", op de Molendijk heen en weer lopen, kochten olienootjes, bekeken meisjes en staken een sigaretje op. Roken werd in die tijd nog niet in verband gebracht met de gezondheid. Wanneer er iemand achter hen liep zei Elias: "Stront achter de koeien" en als er iemand voor hen liep zei hij: "Vuil voor de veger".

Als Elias op vrijdagavond Jupiter aan de hemel zag staan, was dit voor hem het teken dat de sabbat begon. Ze kwamen ook bij elkaar thuis, legden een kaartje of speelden "mens erger je niet".

In 1939 kwam een Oostenrijkse Jood bij de familie Rood op bezoek, deze was op doortocht naar Amerika. Oostenrijk was toen al door de Duitsers bezet. Blijkbaar zag hij in wat de Joden in Europa mogelijk te wachten stond. Vader Rood spoorde Elias aan om met deze Oostenrijkse Jood mee te reizen naar Amerika. Elias sloeg het aanbod af. Hij dacht, zoals velen, dat het allemaal niet zo'n vaart zou lopen en bleef liever thuis.

In 1940 moesten alle Joden in Oud-Beijerland zich melden bij het gemeentehuis en kregen daar in hun persoonsbewijs een stempel met "Jood" erin. In 1941 kregen zij de gele Jodenster, die op hun kleding genaaid moest worden. Hiermee mochten ze niet meer in openbare gelegenheden zoals cafés, openbaar vervoer en bibliotheek komen.

Aangezien de Joodse gemeenschap volledig opgenomen was in het Beijerlandse leven, vraag ik Arie of de niet-Joodse Beijerlanders hiertegen in opstand kwamen. "Niet in het openbaar, maar misschien wel innerlijk" zegt Arie. "Het was oorlog, dan was er hier een bombardement dan daar. Men was druk met overleven en eigen zorgen. Bovendien begreep men niet echt wat er aan de hand was". Langzamerhand werd de druk op de Joden steeds groter met als dieptepunt de landelijke oproep om zich te melden voor de arbeidsverruiming.

De eerste groep Joodse Beijerlanders moest zich op 14 augustus 1942 melden in Rotterdam. Ik vraag aan Arie waarom de Joden zo gehoorzaam waren aan deze oproep. Arie zegt niets, staat op en laat mij een pagina zien uit "Het Joodsche Weekblad". Daarnaast kregen zij deze oproep ook nog thuis per post. De Duitsers hadden een efficiënt registratie systeem opgebouwd.

NO. 172 1 AUGUSTUS 1942 (24 MEINACHEN 5702)

Het Joodsche Weekblad

UITGAVE VAN DEN JOODSCHEN RAAD VOOR AMSTERDAM

ONDER VERANTWOORDELYKHEID VAN A. ASSCHER EN PROF. DR. D. COHEN

SECRETARIAAT DER REDACTIE:
JODEN RAADSTRAAT 93 - AMSTERDAM - TELEF. 31736-41038
ADMINISTRATIE EN EXPLOITATIE:
JOACHIMSTHAL'S BOEKHANDEL
LIJTC. EN DRUKKERIJBEDRIJF N.V.
JODEN WELFAARTELAAN 63 - AMSTERDAM - TELEF. 44340-44749

EXTRA EDITIE

De Duitse autoriteiten maken bekend:

1. Alle Joden, die niet onverwijld gevolg geven aan een tot hen gericht oproep voor de arbeidsverruiming in Duitschland, worden gevangen genomen en naar het concentratiekamp Mauthausen gebracht.

Deze of andere straf wordt niet toegepast op die Joden, die zich nog achteraf voor uiterlijk Zondag 9 Augustus 1942, te 5 ure aanmelden, of verklaren, dat zij bereid zijn, aan de werkverruiming deel te nemen.

2. Alle Joden, die geen jodenster dragen, zullen naar het concentratiekamp Mauthausen gebracht worden.
3. Alle Joden, die zonder toestemming der autoriteiten van woonplaats of woning veranderen - ook indien zij dit slechts tijdelijk doen - worden naar het concentratiekamp Mauthausen gebracht.

14 augustus 1942

De familie Rood en een dochter van de familie Boers waren de eersten in Oud-Beijerland die een oproep kregen. Het was psychologisch heel doordacht in elkaar gezet door de Duitsers. Bij hun oproep zat een lijst met mee te nemen bagage; koffer of rugzak, werklaarzen, sokken, onderbroeken, hemden, werkpak, dekens, beddengoed, eet nap, drinkbeker, lepel, pullover,

handdoek en toiletartikelen, daarnaast mars proviand voor drie dagen. Wie verwacht bij het lezen van deze lijst, dat je lot de gaskamer is?

Het bericht van de oproep had zich snel door Oud-Beijerland verspreid. De Molendijk was volgestroomd met mensen, enerzijds om afscheid te nemen, anderzijds uit nieuwsgierigheid. Er heerste een vreemde melancholieke stemming, men wist dat er "iets" was, maar wist niet wat er werkelijk gaande was.

Welk lot stond deze dorpsbewoners te wachten?

Uit piëteit stopt de tram, die hen naar Rotterdam bracht, niet bij "halte Marktplein", maar een eindje verderop voor de deur van slager Rood. Elias stapte in met vader, moeder en zusje.

Ik krijg een foto te zien van slager Rood, die net op de tram is gestapt. Hij staat te lachen.

Hij schijnt op dat moment gezegd te hebben "Ik ben zo terug". Arie stapte ook op de tram, hij wilde zijn vriend Elias niet alleen laten gaan. Ze zeiden onderweg niet veel, de angst voor het onbekende verstikte de anders zo levendige conversatie. Elias was stil en onzeker.

De tram stopte in Rotterdam bij het Stieltjesplein. De vrienden schudden elkaar de hand en dat was het. Ook hier geen of weinig woorden. De Joden werden verzameld in loods 24.

Overall liepen bewapende Duitsers. Arie nam de tram terug naar Oud-Beijerland.

De rest van de oorlogsdagen vulde Arie met werk bij de ondergrondse. Tijdens de oorlog lekten er berichten uit over de vernietigingskampen. Hierdoor hebben enkele Joden in Oud-Beijerland geen gehoor gegeven aan de oproep en zijn ondergedoken. Tijdens de oorlog waren er geruchten van omgekomenen, maar na de oorlog wist je dit pas zeker.

Lotgevallen

Zoals op deze site is weergegeven zijn helaas de meeste joodse gemeenteleden weggevoerd naar de vernietigingskampen, slechts enkelen is het gelukt hieraan te ontkomen.

In het boek "Uit vervlogen dagen" van K. Siderius over de geschiedenis van dorp en polder van Oud-Beijerland uitgegeven door NV V/H Hoogwerf Azn. is onder het hoofdstuk Duitse bezetting een overzicht gegeven van dit trieste gebeuren.

Op 14 augustus 1942 werden Hartog Koopman, Abraham Rood en Mozes Frenkel met hun gezinnen, alsmede de 17-jarige Henriette Boers naar Amsterdam getransporteerd.

Op 17 oktober volgden Jakob van den Berg en z'n vrouw en op 29 oktober Mozes van Tijn met zijn zuster, Marcus Hamme met zijn gezin en Jetje van Leeuwen, al spoedig gevolgd door de nog overgebleven joden. Marcus is bij een razzia in Amsterdam opgepakt en via Westerbork weggevoerd.

Mevrouw Hamme had zich ziek gehouden en de kinderen een park ingestuurd. Toen zij weer thuis kwamen zijn zij meteen ondergedoken. Hierdoor hebben alle drie, zoals blijken zou, het er levend afgebracht.

David Boers met vrouw en zoon en Pienas Boers met vrouw en pleegkind waren op 24 oktober te Apeldoorn ondergedoken en Elisabeth van den Berg te Dordrecht in de Wijnstraat. Pienas werd met zijn gezin slachtoffer van verraad; de anderen voor zover ze ondergedoken waren, zijn aan de moordlust van de bezetter ontkomen.

Hieronder volgt de complete lijst van de Oud-Beijerlandse Joden, met daarbij vermeld wat er van hen geworden is.

Jakob van den Berg, 76 jaar	omgebracht te Auschwitz omstreeks 1 februari 1943
Alida van den Berg-Kleerekoper, 65 jaar	omgebracht te Auschwitz omstreeks 1 februari 1943
Dochter: Elisabeth, geb. 1906	is ondergedoken geweest in Dordrecht en heeft de oorlog overleefd
David Boers, geb. 1889	is ondergedoken geweest in Apeldoorn en heeft de oorlog overleefd
Bertha Catharina Boers-Haagens, geb. 1890	is ondergedoken geweest in Apeldoorn en heeft de oorlog overleefd
Zoon: Sylvain, geb. 1920	is ondergedoken geweest in Apeldoorn en heeft de oorlog overleefd
Dochter: Henriëtte Wilhelmina 17 jr	is omgebracht in Auschwitz op 30 september 1942
Pienas Levie Boers 48 jr	omgebracht in Sobibor op 16 juli 1943
Emilie Boers-Beer 37 jr	omgebracht in Sobibor op 16 juli 1943
Neefje: Theodor M. Beer, 9 jaar ****	omgebracht in Sobibor op 16 juli 1943
Hessel Frenkel, 59 jaar	omgebracht in Auschwitz op 5 november 1942
Saartje Frenkel-Sanders, 57 jaar	omgebracht in Auschwitz op 5 november 1942
Zoon: Mozes, 14 jaar	omgebracht in Auschwitz op 5 november 1942

Dochter: Elizabeth, 12 jaar	omgebracht in Auschwitz op 5 november 1942
dochter Aaltje Mug, 16 jaar (uit een vorig huwelijk van Saartje)	omgebracht in Auschwitz op 5 november 1942
Zoon: Abraham, 22 jaar	omgebracht in Auschwitz op 30 september 1942
Zoon: Wolf, 26 jaar	omgebracht in Sobibor op 28 mei 1943
Marcus Hamme, 41 jaar	omgebracht in Sobibor op 16 juli 1943
Keetje Hamme-Tromp, geb. 1905	ondergedoken en de oorlog overleefd
Dochter: Hanneke, geb. 1933	ondergedoken en de oorlog overleefd
Dochter: Aaltje, geb. 1936	ondergedoken en de oorlog overleefd
Abraham den Hartog, 67 jaar	omgebracht in Auschwitz op 6 november 1942
Roosje den Hartog-van Tijn, 64 jaar	omgebracht in Auschwitz op 6 november 1942
Hartog Koopman, 53 jaar	omgebracht in Sobibor op 9 juli 1943
Helena Koopman-Hamme, 52 jaar	omgebracht in Sobibor op 9 juli 1943
Dochter: Franciska, 23 jaar	omgebracht in Sobibor op 9 juli 1943
Dochter: Johanna Maria, 24 jaar	omgebracht in Sobibor op 9 juli 1943
Zoon: Meijer, 18 jaar	omgebracht in Sobibor op 9 juli 1943
Abraham Rood, 47 jaar	omgebracht in Auschwitz op 30 september 1942
Betje Rood-den Hartog, 50 jaar	omgebracht in Auschwitz op 30 september 1942
Zoon: Elias, 19 jaar	omgebracht in Auschwitz op 30 september 1942
Dochter: Vrouwtje Sara, 16 jaar	omgebracht in Auschwitz op 30 september 1942
Mozes van Tijn, 68 jaar	omgebracht in Auschwitz op 2 november 1942
Rijntje van Tijn, 73 jaar	nimmer meer iets van gehoord
Jetje van Leeuwen, 80 jaar	nimmer meer iets van gehoord
Ernst Ullmann, geb. 1904	is in 1936 vanuit Duitsland naar Nederland gevlucht
en in Oud-Beijerland gekomen. Als enige van zijn gezin heeft hij de verschrikkingen van het concentratiekamp overleefd. Is in 1946 naar Canada vertrokken.	
Edith Ullman-Fleischmann 29 jr	omgebracht in Auschwitz op 8 oktober 1944
Dochter: Ellen Wilhelmina 4 jr	omgebracht in Auschwitz op 8 oktober 1944
Zoon: Rolf Dirk (geb. in kamp Westerbork) 1 jaar	omgebracht in Auschwitz op 8 oktober 1944

De plaatsen Sobibor en Oswiecim, dat door de Duitsers Auschwitz werd genoemd, liggen beiden in Polen.

Van de 39 joodse inwoners van Oud-Beijerland zijn er 31 door de Duitsers in de concentratiekampen, waarschijnlijk door vergassing om het leven gebracht: 7 hebben er het levend afgebracht door onder te duiken en 1 heeft de verschrikking van Auschwitz overleefd.

Gedurende de oorlogsjaren heeft, zonder dat iemand het wist, onder de valse naam Johannes Vermeulen, de jood Alfred Vas Diaz in Oud-Beijerland gewoond en gewerkt. Ook deze man, uit Dordrecht afkomstig, is de oorlog ongedeerd doorgekomen.

**** Dhr. Beer (dus Tommy's vader, broer van mevr. E. Boers-Beer) was ontsnapt uit de gevangenis (gevangen genomen wegens Zionistische activiteiten) en gevlucht naar Frankrijk. Als gevolg van de "Anschluss" van Oostenrijk bij Duitsland vluchtte zijn vrouw met Tommy en zijn zusje Stella

naar Nederland. Stella vond onderdak bij een - gegoede - familie (kunsthandelaar) in Arnhem en Tommy werd ondergebracht bij zijn oom Pienas en tante Emilie.

Mw. Beer ging naar Frankrijk en vond haar man terug in Parijs. Het lukte hen niet naar Nederland te gaan want inmiddels hadden de Duitsers Parijs ingenomen, ze werden gevangen genomen en zijn in een kamp vermoord.

Joods monument

Ter nagedachtenis aan onze joodse gemeenteleden is er een monument geplaatst op de Havendam in Oud-Beijerland.

Het is ontworpen door mw. Marga Vogel-Granada.

Het is een linkerhand - de hand die het dichtst bij het hart ligt - met daarin een Davidster. De hand beschermt de Davidster, die het symbool is van het joodse volk. De hand symboliseert eveneens de vorige generatie, die haar bestaan doorgeeft aan de nieuwe generatie.

Op het gedenkteken staat in het Nederlands en Hebreeuws de tekst:
"om te verbinden wiens hart is gebroken" (Jesaja 61 : 1)
- het volk Israël leeft -

Op 29 oktober 1987 is het monument onthuld door mw. E. (Bets) van den Berg
Zij is ondergedoken in Dordrecht.

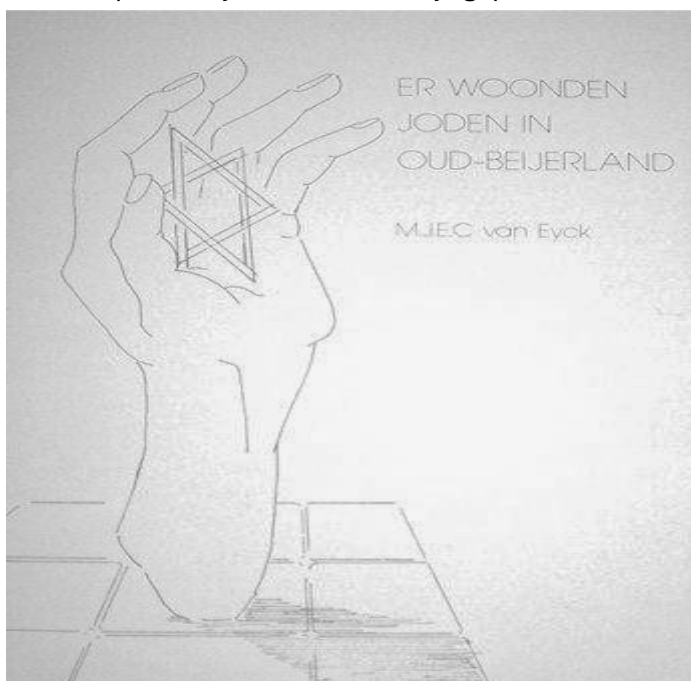
Elk jaar wordt op 4 mei de joodse gemeenschap en de wegvoering van deze gemeenschap herdacht.

Het monument is geadopteerd door de Oud-Beijerlandse schooljeugd.

Ter gelegenheid van de onthulling van het monument op 29 oktober 1987 is er een lesbrief voor het plaatselijke basisonderwijs gepubliceerd.

De titel van de lesbrief is "Er woonden joden in Oud-Beijerland" en het is geschreven door M.J.E.C. van Eyck.

In deze lesbrief wordt informatie gegeven over:

- de joodse godsdienst - joden in de Tweede Wereldoorlog - joden in Oud-Beijerland -
- de Oud-Beijerlandse joden in de Tweede Wereldoorlog - het monument

Namenwand

Op dinsdag 8 juli 2014 is met een indrukwekkende plechtigheid de namenwand op het Joods monument onthuld. Het monument staat aan de Havendam te Oud-Beijerland.

De onthulling van deze namenwand werd verricht door rabbijn Vorst en de plaatsvervanger van de Israëliische ambassadeur mevrouw Anat Sultan Dodon.

De plechtigheid werd bijgewoond door een veeltalig publiek en met in het bijzonder enkele overlevenden zoals Stella Pivonia-Bear, de zussen Hanneke Noach-Hamme en Elly Strul-Hamme.

De plechtigheid werd georganiseerd door de Oranje Vereniging “Prinses Juliana”.

Ook de gemeente heeft een stevige ondersteuning verstrekt aan de plechtigheid.

Op de foto hierboven spreekt de secretaresse, mw. Coby Crucq, van deze vereniging het publiek toe.

De voorzitter van de Oranje vereniging, Arie van Pelt, spreekt het publiek toe.

"Van de 39 Joods inwoners werden er 32 door de Nazi's op transport gesteld naar de vernietigingskampen, ongeveer op de plek van het monument. Ze werden uitgezwaaid met een "tot ziens". 31 werden, veelal door vergassing omgebracht in de kampen Auschwitz en Sobibor. Slechts 1 wist de kampen te overleven. 7 wisten door onderduiking aan de vernietiging te ontkomen. Het vormt nog steeds een zwarte bladzijde in de geschiedenis van Oud-Beijerland". Hij noemde het Joods monument een belangrijke plek voor de plaatselijke gemeenschap "om de oorlog en het leed een plaats te kunnen geven".

Kinderen van basisschool “de Kriekenhof” lezen een gedicht voor.

Ook de burgemeester, Klaas Tichelaar, vond dat het monument een speciale plaats heeft in Oud-Beijerland.

De kunstenaar Marga Vogel, ontwerpster van het monument en ook de namenwand, richtte het woord tot het publiek met de volgende woorden "Met de namenwand is het monument compleet, voorheen was er wel een monument, maar was niet duidelijk wie we nu precies herdachten. De plaat met namen is bescheiden, maar hier is wel iets groots bereikt."

Mevrouw Dodon, plaatsvervanger van de Israëlische ambassadeur, benadrukte dat er steeds meer mensen wegvallen die het oorlogsleed hebben meegemaakt. "Dat maakt onze verantwoordelijkheid des te groter om te blijven gedenken".

Rabbin Vorst vertelde hoe hij als kind de wegvoering in een vrachtwagen meemaakte en veel familieleden verloor.

De zussen Hanneke Noach Hamme en Elly Strul-Hamme, woonachtig in Israël, zijn voor deze bijzondere plechtigheid naar Oud-Beijerland gekomen.

Ook de echtgenoten van de overlevende zussen waren aanwezig.

Een uitlating van de zussen, na afloop van de plechtigheid, was "Heel indrukwekkend om hierbij geweest te zijn".

De zussen bieden Wim van Dam een speciaal certificaat aan als eerbetoon voor het vele werk dat hij voor de Joodse gemeenschap heeft gedaan.

Van Dam is een van de initiatiefnemers voor de namenwand. "Dit had ik al jaren in mijn hoofd", zegt hij, "Iedereen heeft een graf, deze mensen niet. Nu is het voor mijn gevoel afgerond".

Ter afronding van de plechtigheid, plantte Wim van Dam, volgens Joods gebruik, een boompje bij het monument.

De namenwand ziet er als volgt uit:

De kleuren van de Nederlandse vlag komen voor op de namenwand.

Muzikale medewerking werd verleend door Robert Duizend (viool) en Hans Schnabel (keyboard).

Straatnamen

Bij het inrichten van de wijk Spuioever heeft de gemeente een aantal straten genoemd naar de Joodse inwoners, die weggevoerd zijn naar concentratiekampen en nooit zijn teruggekeerd.

Zo is er het Roodpad, genoemd naar de familie Rood omgebracht in Auschwitz in 1942.

Verder is er het Frenkelerf, genoemd naar het gezin Frenkel omgebracht in 1942 en 1943 in Auschwitz en Sobibor.

Ook is er een Van den Bergstraat genoemd naar Jakob en Alida van den Berg omgebracht in Auschwitz in 1943.

Zo zijn er het Boerserf, Hammepad, Den Hartogerf, Koopmanstraat, van Leeuwenerf, van Tijnerf en Ullmanstraat.

Abraham Rood met het gezin

Abraham Rood was een markant figuur, niet alleen in de joodse gemeenschap maar ook in de Oud-Beijerlandse gemeenschap. Hij had een slagerij aan de Molendijk waar thans de visspeciaalzaak "Aan de Kant" is gevestigd.

Hij was getrouwd met Betje Hartog en had twee kinderen, Elias en Vrouwke.

Op bovenstaande foto is slager Rood aan de linkerzijde te zien, met in het midden Dirk Schipper en rechts Elie.

In de slagerij werd zelf geslacht en op de foto is Elie te zien naast een geslachte koe.

Dit is ook Elie samen met vrienden, links Arie Duifhuizen. Elie heeft een verband bij zijn linkeroor vanwege een verwonding door vuurwerk.

Samen met een neef in Rotterdam.

Elie met dorpsgenoten tijdens Koninginnedag.

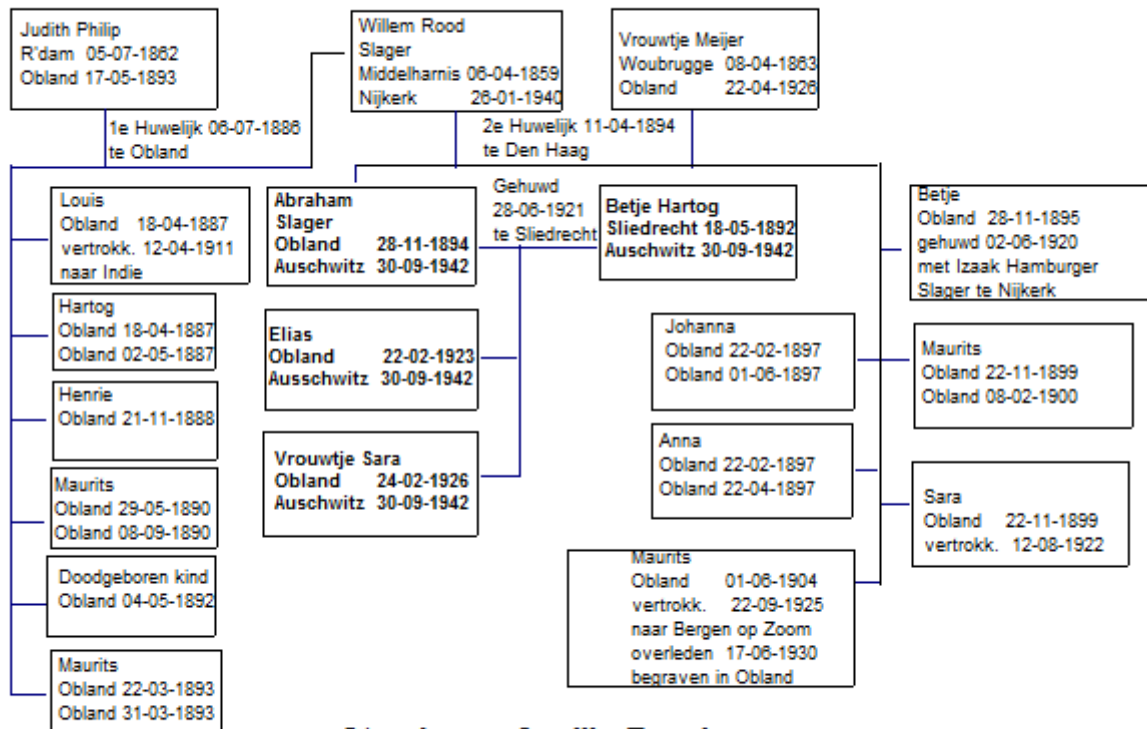
Ook van de dochter Vrouwke zijn er foto's bewaard gebleven.

Dit is een foto genomen op de naaischool in Klaaswaal. Vrouwke is de 2e van links.

Om een indruk te geven hoe Abraham Rood met vrouw en kinderen passen in de stamboom van de grotere familie Rood, zie onderstaand diagram:

Stamboom familie Rood

DE BEGRAAFPLAATS

Het bestaan van de joodse gemeenschap in Oud-Beijerland voor 1800 bleek, behalve uit enkele aantekeningen in een joods besnijdenisboek, ook uit de koop van een stuk grond aan de Ossenbil (nu Prinses Irenestraat) dat de joodse begraafplaats werd.

In het Rechterlijk Archief van Oud-Beijerland vonden we nog de koopakte vermeld.

Bastiaan Stougie verkocht op 25 maart 1790 aan Salomon Davids als gemachtigde van de joodse gemeente, de helft van een boomgaard ten oosten van de Langeweg voor 100 gulden. Op 8 mei 1807 kocht Barag Meijer voor de joodse gemeente nog een stuk tuin ten oosten daarvan voor 750 gulden, blijkbaar bedoeld als uitbreiding van de begraafplaats.

Deze begraafplaats was vroeger omringd door een betonnen schutting. Bij de ingang stond: “Heden ik, morgen gij”.

Dankzij een initiatief van de plaatselijke scholengemeenschap ‘Willem van Oranje’ kon de begraafplaats in 1997 worden voorzien van een nieuw hek.

De details van het hek, zoals de Davidsterren en krullen zijn vervaardigd door Abraham Verloop.

Er waren wel eens plannen tot het overbrengen van de stoffelijke resten van de algemene begraafplaats, maar volgens de joodse wetten mocht de aarde van een begraafplaats zelfs na jaren niet worden beroerd. De joodse gemeenschap in ons land oefent nog toezicht uit op deze dodenakker.

Het schijnt dat er voor het bestaan van de begraafplaats in Oud-Beijerland nog wel Joden werden begraven in Geervliet. Hierover kon echter niets meer achterhaald worden.

Wanneer op een steen een hand met uitgespreide vingers, met alleen tussen de middelste vingers een opening voorkomt, betekent dit dat daar een priester (Koheen), afstammeling van Aaron, begraven ligt. De priesters hebben de taak het volk in de synagoge te zegenen, waarbij de vingers worden gehouden als zojuist omschreven.

Een schenkan op een steen duidt er op dat daar een Leviet (lid van de stam Levie) begraven ligt. De Levieten hebben de taak voor het zegenen de handen van de priesters te wassen.

Een kleine steen dichtbij het hek:

Stenen kunnen ook iets tot uitdrukking brengen, zoals op de onderstaande steen.

Men lette op de gebroken tak. Dit moest tot uitdrukking brengen dat een leven voortijdig beëindigd was geworden.

Op de stenen van de begraafplaats treft men ook afkorting aan (meestal aan de onderzijde), zoals op de onderstaande steen. Er staat in grote letters Z. A. R. I. V. Deze afkorting betekent "Zijn assche ruste in vrede". Dit geldt dus voor een manspersoon.

Voor een vrouwspersoon staat er een andere afkorting, te zien op de onderstaande steen. Er staat dan Z. R. I. V. hetgeen betekent "Zij ruste in vrede".

De onderstaande steen staat op het graf van iemand die als laatste persoon op de begraafplaats is begraven.

De joodse begraafplaats wordt tegenwoordig onderhouden door de gemeente Oud-Beijerland.

Alle grafstenen zijn terug te lezen op www.stenenarchief.nl.

Restauratie

oud-beijerland - Leden van de werkgroep van de Stichting 'Boete en Verzoening met Israël, Ismaël en anderen' laten zich door de warmte niet weerhouden van hun werkzaamheden aan de joodse begraafplaats aan de Irenestraat in Oud-Beijerland.

Met pet of hoed op het hoofd en gezeten onder een parasol worden de hekken om de graven ontroest en vervolgens opnieuw beschilderd. Anderen beschilderen zorgvuldig met penseel de letters op de graven met zwarte verf. Scheefgezakte tegels worden rechtgezet en gebroken stenen waar mogelijk gerepareerd. De acht leden, die nog de gehele week op de begraafplaats in Oud-Beijerland aan het werk zullen zijn, zien hun vrijwillige inzet als een bijdrage tot verzoening en een gebaar van vriendschap naar de joodse gemeenschap toe.

foto van Rein Geleijnse

De werkgroep bestaat uit christenen uit diverse kerken. Elk jaar geven zij enkele dagen tot weken van hun tijd om onderhoud te verrichten op een joodse begraafplaats. In 2006 werd onderhoud verricht op de begraafplaatsen in Rotterdam en Oud-Beijerland. Op de vraag wat de leden beweegt om zich in te zetten, haalt Jelle Molenaar een folder van de werkgroep te voorschijn. Daarin staat duidelijk verwoord waarom de leden aan de slag gaan. „De werkgroep wordt gevormd door christenen, die kennis hebben genomen van wat er in het verleden de joden aan vijandigs is aangedaan en daarover bitter verdriet gevoelen. Christenen hebben Joden gediscrimineerd en onterecht van gruwelijkheden beschuldigd, zoals die van rituele moord, hostieschennis en vergiftiging van de drinkwaterbronnen. Het hele Joodse volk werd elke generatie opnieuw onophoudelijk beladen met het verwijt Jesjoea van Nazareth vermoord te hebben. Wij erkennen dat de vijandschap der Christenen vaak ontaardde in vernedering en verbanning van joden, in beroving en moord.”

Molenaar vertelt als jongen al door dit gebeuren geraakt te zijn. „Mijn ouders waren bij het Jodendom betrokken en hebben joden in de oorlog onderdak gegeven. Als jongen wist ik er al alles van.” Molenaar geeft aan dat hij met veel andere Christenen een diepe pijn en schaamte voelt over

deze gebeurtenissen. „Wij willen daden van vriendschap stellen tegenover de vijandschap van vroeger. Daadwerkelijk daden stellen helpt meer dan mooie praatjes. Wij laten zien dat wij het menen en ervaren dat de contacten met joden herstellen.”

Direct bij aankomst viel het Jelle Molenaar en zijn 'collega' Johan de Wolff op dat zorg is besteed aan de begraafplaats in Oud-Beijerland. „Het terrein is goed onderhouden en het groen staat er verzorgd bij.” Het hekwerk voor de begraafplaats aan de zijde van de straat noemt het tweetal 'prachtig'. „Daaruit blijkt de enorme betrokkenheid van de Oud-Beijerlandse gemeenschap.” Tevreden kijkt het tweetal in het rond. „Oude bomen zijn vervangen door frisse nieuwe bomen”, wordt opgemerkt. „Dit is bepaald niet overal zo”, zegt Molenaar. „We komen ook op begraafplaatsen waar de gemeente slechts eenmaal per jaar onderhoud verricht en de afscherming uit oude palen met prikkeldraad bestaat. Sommige gemeenten moeten er op gewezen worden. Hier is dat bepaald niet nodig. Oud-Beijerland geeft het goede voorbeeld en toont hoe het zou moeten zijn.”

Onder een parasol zit Alie van den Berg op haar knieën voor een grafsteen. Zij verft de letters zwart. De grafstenen zijn voor het merendeel van zowel een Hebreeuws als een Nederlandse opschrift voorzien. Tussen de graven valt het graf van een Rabbijn van het geslacht Levi op, die destijds leiding heeft gegeven aan de toenmalige synagoge in Oud-Beijerland. Op het graf van Levie van den Berg is een afbeelding van twee handen te zien. De vingers van elke hand twee-aan-twee gespreid. „Dat heeft met de priesterzegen te maken”, verklaart Alie.

De Oud-Beijerlandse verdiept zich al enkele tientallen jaren in de joodse geschiedenis. Een boekje met de titel 'Joodse gemeenschap van Oud-Beijerland' is door haar geschreven. „In Oud-Beijerland heeft ook een synagoge gestaan”, vertelt Alie. „Na de oorlog is het gebouw verbouwd tot huishoudschool. Daar heb ik gewerkt, dus eigenlijk heb ik nog gewerkt in de oude synagoge.”

Twee stenen van de synagoge bevinden zich in “Museum Hoeksche Waard” in Heinenoord. De begraafplaats dateert uit 1867. Destijds kocht de joodse gemeenschap grond van de heer Stougie aan de Ossenbil zoals de locatie toen heette. Uit die tijd stammen ook de eerste graven. Het jongste graf betreft Jacob Rosenberg geboren in 1912. Hij overleed op 15 mei 1940. Alie van den Berg heeft alle graf stenen gefotografeerd en daarna de Hebreeuwse tekst laten vertalen door de heer Sanberg van de werkgroep Kerk en Israël van de PKN. „Ik heb elfhonderd joodse namen.”